

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Francisci Baconi Baronis de Verulamio, Vice-Comitis S.
Albani, Summi Angliæ Cancellarii, Opera omnia, Quæ
extant: Philosophica, Moralia, Politica, Historica ...**

Bacon, Francis

Francofvrti ad Moenvm, 1665

Cap. IV. Appendices generales duæ traditivæ, critica, & pædagogica.

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10497643-5

Verba Legis. XLVI.

Pro.

Non est interpretatio, sed divinatio, quæ recedit à litera.

Cum receditur à litera, iudex transit in legislatorem.

Pro Testibus contra Argumenta. XLVII.

Pro.

Secundum Oratorem, non secundum causam pronuntiat, qui argumentis nititur. Qui argumentis potius credit, quam testibus: etiam Ingenio magis debet fidere, quam sensui.

Tutum foret argumentis credere si homines nihil absurdi facerent.

Argumenta, cum sint contra testimonia, hoc præstant, ut res miræ videatur, non autem ut vera.

Atque hæc Antitheta, (quæ nunc proposuimus) fortasse tanti non fuerint. Sed cum jam olim parata & collecta à nobis essent, nolimus diligentia nostræ juvenilis fructum perire: Præsertim cum, (si quis acutius introspiciat) semina sunt, non flores. In illo autem adolescentiam plane spirant, quod sint in morali, sive demonstrativo genere, uberiora; in deliberativo, & judiciali, per pauca.

Tertia Collectio, quæ pertinet ad promptuariam, atque etiam desideratur, est ea, quam vocare placeat, *Formularum Minorum*. Illæ autem sunt, veluti vestibula, posticæ, ante-camera, recameræ, transitus, &c. Orationis, quæ indiscriminatim omnibus subjectis competere possint. Quales sunt præfationes, conclusiones, digressiones, transitiones, promissiones, declinationes, & plurima ejusmodi. Quemadmodum enim in ædificiis plurimum facit & ad voluptatem, & ad usum, ut frontispicia, gradus, ostia, fenestræ, aditus, transitus, & hujusmodi, commode distribuuntur; eodem modo etiam in oratione fit, ut additamenta & interpositiones istæ, (sive core & perite formentur & collocentur) plurimum tum gratiæ, tum commoditatis, in universæ orationis structuræ adiciant. Harum *Formularum* Exemplum unum aut alterum proponemus, neque diutius illis immorabimur. Etsi enim sint res haud exigui usus, tamen cum nihil in his addamus de nostro, sed tantum *formulas* nudas, ex Demosthene, aut Cicerone, aut alio quopiam selecto Auctore describamus; inferius quiddam videntur, quam ut in eo tempus teramus.

Exempla *Formularum minorum*.

Conclusio Deliberativæ.

Sic & culpam præteritam sua erit redimere, & futuris incommodis eadem opera prospicere.

Partitionis accuratæ Corollarium.

Vicines intelligant, nihil me & subterfugere voluisse reticendo, aut obscurare dicendo.

Transitio cum Monito.

Verum hæc ita prætereamus, ut tamen intuentes & respicientes, relinquamus.

Præoccupatio contra opinionem inveteratam.

Faciæ, ut intelligatis in tota causa, quid res ipsa tulerit, quid error affinxerit, quid invidia constiterit.

Hæc pauca enumerasse, ad Exempla, satis fuerit: cum quibus *Appendices Rhetoricæ*, quæ ad *Promptuariam* spectant, concludimus.

Contra.

Ex omnibus verbis eliciendus est sensus, qui interpretetur singula.

Pessima tyrannis lex in equuleo.

Contra.

Si testibus credendum sit contra argumenta, sufficit, tantum judicem esse, non surdum.

Argumenta antidotum contra venena testimoniorum.

Is probationibus tutissime creditur, quæ rarissime mentiuntur.

CAP. IV.

Appendices generales duæ Traditivæ: Critica; & Pædagogica.

Superfunt duæ appendices *Traditivæ* in genere; Altera *Critica*, Altera *Pædagogica*. Sicut enim pars *Traditivæ* præcipua in *Scriptio Librorum* consistit, ita pars ejus relativa in *Librorum* versatur *Lectione*: *Lectio* autem, vel *Magistorum* ope regitur, vel industria cujusque propria perficitur; Atque huic rei inserviunt *Doctrinæ* illæ, quas diximus, duæ.

Ad *Criticam* spectant, primo *Authorum probatorum* imata *Correctio*, & *emendata Editio*; quibus & ipsorum *Authorum* honor vindicatur, & *Studiosis* lumen præfertur. Qua tamen in re *studii* haud parum detrimenti intulit quorundam hominum diligentia temeraria. *Criticis* enim haud paucis mos est, ubi incidunt in quidpiam, quod non intelligunt, vitium statim in exemplari supponere. Veluti in illo loco *Taciti*: Cum quædam *Colonia* jus *Ayli* apud *Senatum* assereret, narrat *Tacitus*, non æquis admodum auribus, quæ ab iis proferebantur, fuisse ab *Imperatore* & *Senatu* audita: Itaque *Legati*, causa diffisi, bonam pecuniæ summam *Tito Vinio* dederunt, ut eis patrocineretur. Hoc itaq; pacto res obtinuit: *Tum* (inquit *Tacitus*) *Dignitas* & *Antiquitas Colonia* valuit: quasi *Argumenta*, quæ antea levia videbantur, accedente prætio novum tum pondus accepissent. At *Criticus* quidam, non ex infimis, verbum *Tum* expunxit, & *Tantum* tepoluit. Atque hac prava *Criticorum* consuetudine factum est, ut (quod non nemo prudenter notavit) *Exemplaria* maxime castigata sine sæpenumero minime omnium casta. Quinimo, ut verum dicamus, nisi *Critici* fuerint eruditi in *Scientiis* illis, de quibus *Libri* ab ipsis editi tractant, periculo diligentia eorum non vacat.

Secundo ad *Criticam* spectant, *Authorum* *Interpretatio* & *Explicatio*, *Commentarii*, *Scholia*, *Notæ*, *Spicilegia*, & similia. In istiusmodi autem laboribus, pessimus ille *Criticorum* nonnullos quasi motibus invasit, ut multa ex obscurioribus transfiliant, in fatiis vero perspicuis ad fastidium usque immorentur, & expatiantur. Scilicet, non tam illud agitur, ut *Author* ipse illustretur, quam ut *Criticus* ille multiplicem suam eruditionem, & variam lectionem, ubique atrepta occasione, ostendet. Optandum in primis foret, (licet hæc res ad *Traditivam* principalem, non ad *appendices* pertineat) ut qui *Argumenta* obscuriora & nobiliora pertractet *Scriptor*, suas ipse *explicationes* subjungat, ut

I & tex-

& textus ipse digressionibus aut explicationibus non abrumpatur, & Notæ à Scriptoris mente non recedant. Cujusmodi quidpiam suspicamus de *Theone Euclidis*.

Tertio, ad Criticam spectat, (quod etiam nomen eidem indidit) de *Authoribus, quos edunt, breve aliquod iudicium interponere*; & illos cum cæteris Scriptoribus, qui eadem tractant, comparare; ut per huiusmodi censuram studiosi & de librorum delectu moneantur, & ad ipsam lectionem eorum instructiores accedant. Atque hoc ultimum, est *Criticorum* tanquam Cathedra, quam certe nostra ætate obliteraverunt Viri nonnulli magni, majores certe, nostro iudicio, quam pro modulo *Criticorum*.

Ad *Padagogicam* quod attinet, brevissimum foret dictu; *Consule Scholas Iesuitarum*: Nihil enim, quod in usum venit, his melius. Nos tamen pauca more nostro monebimus; tanquam spicas legentes. Omnino *institutionem pueritiae & juventutis colligatam probamus*; Non in ædibus privatis; Non sub Ludimagistris tantum. Adest adolescentulis in *Collegiis* æmulatio major erga æquales; Adest quoque ipse vultus & aspectus virorum gravium, quod facit ad verecundiam, & teneros animos etiam à principio conformat ad exemplar: Denique sunt quidem plurima *educacionis colligata commoda*. In ordine autem & modo disciplinae, illud imprimis consuluerim; ut caveatur à *compendiis*; & à *præcocitate quadam doctrina*, quæ ingenia reddat audacula, & magnos profectus potius ostendet, quam faciat. Quin & *favendum non nihil ingeniorum libertati*, ut si quis, quæ ex more disciplinae sunt, faciat, & simul temporis ac alia, in quæ propensus est, suffuretur, ne utique cohibeatur. Porro opera pretium fuerit, diligenter animadvertere, (quod fortasse adhuc non fuerit notatum) esse duos *assuescendi & exercendi & preparandi ingenia modos*, eosque tanquam antistrophos. *Alter incipit à facilibus & ad magis ardua paulatim deducit*; *Alter ab initio duriora imperat & urget*, ut iis obtentis, facilibus quis etiam suaviter perfundi possit. Alia enim est *Methodus*, incipere nartare cum utribus, qui sublevent; Alia incipere saltare cum calcæis ponderosis, qui aggavent. Neque facile est dictu, quantum *Methodorum* prudens intermixtio conferat ad promovendas, tam animi quam corporis, facultates. Item *applicatio & delectus studiorum*, pro natura ingeniorum quæ erudiuntur, res est singularis & utilis & iudicii, quam etiam bene & vere notatam & perspectam Magistris parentibus adolescentiam debent; ut de genere vitæ, cui filios suos destinant, consulere possint. Verum, & illud attentius paulo observandum, nõ tantum in iis, ad quæ natura quisque sua fertur, longe maximos fieri profectus; sed etiam ad ea, ad quæ vitio naturæ quis maxime fuerit inhabilis, reperiti in studiis ad hoc proprie delectis, remedia & curationes. Exempli gratia; Si cuiquam ingenium tale sit, quale est avium, ut facile abripiatur, nec per moram (qualem oportet) intentum esse sustineat; Remedium huic rei præbebunt *Mathematica*, in quibus si evagatur paulo mens, de integro renovanda est demonstratio. Etiam *exercitiarum* in erudiendo, partes liquet esse vel maximas. At illud à paucis notatum est, quod *exercitiarum* debeat esse non solum prudens institutio, sed etiam prudens

intermissio. Optime siquidem Cicero notavit, *quod in exercitiis plerumque exerceri contingat, non minus vitia, quam facultates*; adeo ut malus habitus, quandoque simul acquiratur, & se infuset cum bono. Itaque tutius est, intermittere *exercitia*, & subinde repetere, quam assidue continuare & urgere. Verum de his satis. Sũt certe hæc res primo aspectu minus grandes & solennes, sed fructuosæ tamen & efficaces. Quemadmodum enim in plantis, ad felicitatem vel infelicitatem ipsarum, plurimum faciunt injuriæ, aut auxilia, quæ iisdem, cum teneræ fuissent, intervererint; quemadmodum etiam incrementa illa immensa Imperii Romani, merito à quibusdam attribuntur virtuti & prudentiæ sex illorum Regum, qui eidem in pueritia sua veluti Tutores fuerunt, aut Nutriti: Sic certe cultura & institutio annorum puerilium, aut teneriorum, eas habet vires, licet latentes, & minime in cujusvis observationem incurrentes, quas neque temporis diuturnitas, neque laborum assiduitas & contentio, postea, ætate maturiore, possint ullo modo æquiparare. Nõ abs re fuerit etiam, notare, facultates vel mediocres, si in magnos Vitos aut res magnas inciderint, graves & inhænes interdum producere effectus. Ejus rei ponemus exemplum memorabile; Quod eo magis adducimus, quia *Jesuitæ* eandem disciplinam non videntur aspernari, sano (ut nobis videtur) iudicio. Atque est res, quæ si sit Professoria, infamis est: Verum disciplinaria facta, ex optimis est. Intelligimus autem *Actionem Theatralem*. Quippe quæ memoriæ roborat; vocis & prononciationis tonum atque efficaciam temperat; Vultum & gestum ad decorum componit, Fiduciam non parvam conciliat, denique oculis hominum juvenes assuescit. Erit autem exemplum à Tacito desumptum, *Vibuleni* cujusdam, olim Histrionis, tunc temporis autem militiæ in Legionibus Pannonicis. Ille, sub excessu Augusti, seditionem moverat; ita ut Blæsus præfectus aliquos ex seditionis in carcerem coniceret. Milites vero impressione facta, illos effractis carceribus liberarunt. At Vibulenus, apud Milites concionabundus, sic orsus est; *Vos* (inquit) *his innocentibus & miserrimis lucem & spiritum reddidistis: Sed quis fratris meo vitam, quis fratrem mihi reddidit; quem missum ad vos à Germanico exercitu, de communibus commodis, nocte proxima jugulavit per gladiatores suos, quos in exitum Militum habet atque armat. Responde, Blæse, ubi cadaver abjeceris? Ne hostes quidem sepulturam invident. Cum osculis, cum lacrymis dolorem meum implevero, me quoque trucidari jube, dum interfectos, nullum obsecis, sed quia utilitati Legionum consulebamus, hi sepeliunt. Quibus verbis invidiæ ac consternationis nimium quantum concivit. Adeo ut, nisi brevi postea innotuisset, nihil horum fuisse, quin etiam fratrem eum nunquam habuisse, vix à Præfecto milites manus abstinuissent: Ille vero rem totam, tanquam fabulam, in scena peregit.*

Nunc vero, ad Colophonem pervenimus tractatus nostri, de *doctrinis rationalibus*. In quibus licet à *partitionibus* receptis interdum recesserimus; nemo tamè existimet, nos illas omnes improbare *partitiones*, quibus usi non sumus. Duplex enim nobis imponitur necessitas partitiones mutandi: Una, quia hæc duo, nimirum, res natura proximas in unam classem redigere, & res ad usum promedias con-

coniicere in unum cumulum, sine ipso, & intentione, sunt omnino diversa. Exempli gratia, Secretarius aliquis Regis aut Reipubl. in museo chartas suas ita procul dubio distribuit, ut quæ similis sint Naturæ, simul componat, veluti fœdera seorsum, seorsum mandata; literas ab Exteris, literas domæsticæ, & similia, seorsim omnia. Contra, in serinio aliquo particulari, illas simul componit, quas licet diversi generis sunt, simul tamen usui fore existimet; Sic nimirum in hoc universali scientiæ Repofitorio nobis, pro natura rerum ipsarum, partitiones erant instituendæ: cum tamen, si particularis aliqua Scientia fuisset pertractanda, Partitiones

fuissimus secuti, usui & praxi potius accommodatas. Altera necessitas partitiones mutandi est, quia *Desideratorum* ad Scientias adjectio, & eorum cum reliquis in integrum corpus redactio, etiam, per consequentiam, *Scientiarum* ipsarum partitiones transtulit. Nam (demonstrationis gratia) esto, quod artes, quæ habentur, rationem habeant Numeri 15. adjectis autem *Desideratis* Numeri 20. Dico quod partes Numeri 15. non sunt eadem partes, quæ Numeri 20. Nam partes Numeri 15. sunt 3 & 5. Partes vero Numeri 20. sunt 2, 4, 5, & 10. Itaque patet, quod hæc aliter fieri non potuerint. Atque de *Scientiis Logicis* hæc dicta sint.

FRANCISCI BACONIS DE VERULAMIO, Vice-Comitis sancti Albani, De Dignitate & Augmentis Scientiarum, LIBER SEPTIMUS.

Ad Regem suum.

CAP. I.

Partitio Ethicæ, in Doctrinam de Exemplari; & Geographica animi. Partitio Exemplaris, (scilicet Boni) in Bonum Simplex, & Bonum Comparatum. Partitio Boni Simplicis, in Bonum Individuale, & Bonum Communionis.

Peritum est (Rex optime) ad *Ethicam*, quæ *Voluntatem humanam* intuetur & tractat. *Voluntatem* gubernat recta ratio, seducit bonum apparet; *Voluntatis* stimuli affectus, ministri organa & motus voluntarii. De hac Salomon, *Ante omnia* (inquit) *custodi, Filii, cor tuum, nam inde procedunt actiones vite.* In hujus *Scientiæ* pertractatione, qui de eâ scripserunt, perinde mihi fecisse videntur, ac si quis *scribendi artem* tradere pollicetur, pulchra tantum exhibeat *exemplaria*, literarum tam simplicium quam copulatarum; de calamo vero *ducendo*, aut modis characteres efformandi, nihil præcipiat: Ita & isti proposuerunt nobis *exemplaria bella*, & luculenta, atque descriptiones sive imagines accuratas, *boni, virtutis, officiorum, felicitatis*, tanquam vera objecta, & scopos voluntatis & appetitus humani: Verum quomodo quis possit optime ad hos scopos (excellentes sane, & bene ab illis positos) collimare, hoc est, quibus institutis animus ad illa assequenda subigi & componi possit, aut nihil præcipiant, aut perfunctorie, & minus utiliter. Differamus, quantum libuerit, virtutes morales in animo humano esse habitualiter, non naturaliter: Distinguamus solenniter, inter spiritus generosos, & vulgus ignobile, quod illi rationum momentis, hi præmio aut pœna ducantur: Præcipiamus ingeniose, animum humanum ut rectificetur, inftar bacilli, in contrariam partem inclinationis suæ flecti oportere: Aliaque insuper hujusmodi hinc inde spargamus: Longe tamen abest, ut hæc & alia id genus, absentiam rei excusent, quam modo requirimus.

Hu jusce neglectus causam haud aliam esse reor, quam latentem illum scopulum, ad quem tot *Scientiæ* naviculæ impingentes, naufragia passæ sunt: Nimirum, quod fastidiant Scriptores velari in rebus vulgatis, & plebe iis, quæ nec satis subtiles sint

ad disputandum, nec satis illustres ad ornandum. Sane haud facile quis verbis assequatur, quantam calamitatem attulerit hoc ipsum, quod dicimus: quod homines ingenita superbia, & gloria vana, eas materias tractationum, eosque modos tractandi sibi delegerint, quæ ingenia ipsorum potius commendent, quam Lectorum utilitatibus infervant. Optime Seneca, *Nocet illis eloquentia, qui non rerum facit cupiditatem, sed sui*: Siquidem Scripta talia esse debent, ut amores documentorum ipsorum, non doctorum, excitent. Igitur recta incedunt via, qui consiliis suis id prædicare possint, quod fecit Demosthenes, atque hac clausula ea concludere, *Quæ si feceritis, non Oratorem duntaxat in presentia laudabitis, sed vosmet ipsos etiam, non ita multo post, statum rerum vestrarum meliorem.* Ego certe, (Rex optime) ut de me ipso, quod res est, loquar, & in iis quæ nunc edo & in iis, quæ in posterum meditor, Dignitatem ingenii & nominis mei (si qua sit) sapius sciens & volens proicio, dum commodis humanis inferviam: Quique Architectus fortasse in Philosophia & Scientiis esse debeam, etiam Operarius & Bajulus, & quidvis demum fio; cum haud pauca, quæ omnino fieri necesse sit, alii autem ob innatam superbiam subterfugiant, ipse sustineam, & exequar. Verum (ut ad rem redeamus) quod cœpimus dicere, delegerunt sibi Philosophi in *Ethica* massam quandam materię splendidam & nitentem, in qua potissimum vel ingenii acumen, vel eloquentiæ vigorem venditare possint. Quæ vero Practicam maxime instruunt, quandoquidem tam belle ornati non possint, maxima ex parte omiserunt.

Neque tamen debuerant Viri tam eximii desperasse de fortuna, simili ei, quam Poëta Virgilius, & sibi spondere ausus, & revera consequutus est; qui non minorem, eloquentiæ, ingenii, & eruditionis, gloriam adeptus est, in explicando observationes agriculturæ, quam *Æneæ* res gestas Hætoicæ enarrando.

Nec sum animi dubius, verbis ea vincere, magnum

Quam sit, & angustiis his addere rebus honorem.

I 2

Cette,